

Caravaggio terminál

TESTEK LABORATÓRIUMA

„Si come dunque alcune herbe producono medicamenti salutiferi, e veleni perniciosissimi, così il Caravaggio, se bene giovò in parte, fù nondimento molto dannoso, emise sottosopra ogni ornamento, e buon costume della pittura.” (Giovanni Pietro Bellori, 1672)

„[L]a vérité s'est inscrite dans une déclaration essentiellement subjective.”
(Alain Badiou, 1997)

BEVEZETŐ MEGJEGYZÉSEK

A darab ideje egyetlen pillanat, valódi történése pedig Caravaggio eltűnése Porto Ercole tengerparti keskeny homoksvatagában, 1610. július 18-án. Nem életrajz és nem a hiteles portré megalkotásának a kísérlete, hanem csak annak a – végső soron – megválaszolhatatlan kérdésnek a vizsgálata, hogyan jutott el Caravaggio a felfokozott, modern értelemben vett teatralitás felfedezéséig, amelyet festményein a testek laboratóriumaként felfogott fekete doboz és a rendszerint az egyetlen fényforrásból áradó fény minimalizmusa reprezentál a legpontosabban.

A bibliai elbeszélés, ezen belül meg – bármit gondolunk is erről – az Isten-élmény mint univerzális narratíva Caravaggio esetében szinguláris eseménnyé válik, ami azt jelenti, hogy tanúsítható, de nem bizonyítható. A *Szent Pál megtérése* (1601) című kép jól mutatja, hogy az apostolt megszólító és átváltoztató égi hangnak, valamint a szétáradó fényességnek nincs egyetlen tanúja sem, hacsak az isteni közelséget átélő lovat nem tekintjük annak, aki, Caravaggio szavaival, „Isten fényében áll”. A tanúsítás azonban, Caravaggio szerint, mindenestől fogva a kép nézőjére hárul, az ábrázolt eseménynek tehát csak akkor lehet igazságértéke, ha a kép nézőjét résztvevővé változtatja, ha tehát maga az ábrázolt történet szereplőjévé váló néző tanúsítja azt. A kép által bemutatott szituáció a keretbe foglalt festmény és a néző, illetve a nézés köztes terében születik meg, amiből az is következik, hogy a kép létrehozza a maga nézőjét, aki mintegy ott születik meg, ebben a rendkívül mélyre ható átváltozás- illetve átváltoztatás-folyamatban. A jól bejáratott és a majdhogynem a jelentésnélküliségig letisztult szimbólumok, illetve a dekorumok következetes elvetése Caravaggiót az emberi test teatralis lehetőségeinek az olykor kifejezetten mániákus kutatásához vezetik el, fölismerve az ott és akkor megtörténő erejét és valóságosságát.

A fentiek értelmében Caravaggio elsőrendűen nem festője, hanem rendezője a saját vásznainak: a tér, a jelenet szereplői, a szereplők közötti viszonyok, a világitás megtalálása sokkal inkább az improvizáción alapuló színházi próbafolyamatot idézi fel előttünk, semmint az ábrázolástradíció nyújtotta ikonográfiai fogódzók kifinomult teológiai műveltségre támaszkodó újraértelmezését, vagy az intellektuális

spekulációkon alapuló kora modernista eredetiségmániát. A festő mint színházi rendező attitűdöt az is erősíti, hogy Caravaggio nem rajzolta fel előre a vászonra a jeleneteket, hanem a kompozíciót, az olykor kifejezetten finom rajzolatú gesztusokat, mozdulatokat eleve ecsettel vitte fel a vászonra, amit, mint ismeretes, sokáig a Caravaggio-legendárium jellemző túlzásának tekintettek, bocsánatos képzelgésnek tehát, mígnem a röntgensugaras felvételek egyértelműen bebizonyították a tulajdonképpen lehetetlennek feltételezett mesterségbeli tudást. Gyorsan festett ráadásul, „testből”, mondhatnánk.

Caravaggio jól érzékelhetően szembefordul a „nagy ember” reneszánsz képével, Michelangelo ikonikussá vált gesztusvilágát az ikonoklaszták mindenkori keménységével helyezi vissza a velünk történőbe, mintha azt hirdetné fennen, hogy Isten vagy az ittlétben, az érzékelhetőben, a magunkhoz vehetőben, a megszólíthatóban létezik, vagy a számunkra megközelíthetetlen és elgondolhatatlan semmiiben. A legtöbbször idézett példa a caravaggioi ikonoklasmusra a *Szent Máté elbűvása* című kép: Jézus Máté vámszedőre mutató gesztusa Michelangelo ismert kéztartását másolja a Sixtusi Kápolna mennyezetfreskójáról, amellyel Isten Ádámot, az első embert teremt meg. Caravaggio szerint minden, az isteni fényben önmagára ismerő ember első ember is egyszersmind, ami teológiaiag nemcsak kifinomultan pontos, hanem, ha jól begondolunk, a modernitás kérelhetetlen és szubverzív (ön)bejelentése is egyszersmind.

A darab egyfajta nyitott dramaturgiát követ, így a rendezői-performeri értelmezéseknek, szándékunk szerint legalábbis, nagyobb tér marad. A nyitott dramaturgia több gyakorlati lehetőséget is kínál, íme néhány példa:

- a jelenetek sorrendje fölcserélhető;
- bizonyos jelenetek esetében más partnerek is szerepelhetnek Caravaggio mellett, ilyen például a 16. vagy 21. jelenet;
- angyal szereplő bárki lehet tulajdonképpen, aki közvetlenül nem érintett a szituációban;
- a 8., műtermi vagy a 24. jelenet máshova is áttehető;
- a 24. jelenet, amennyiben Léna figurája (már) nem kívánja meg, el is hagyható;
- a 30., „lettár jelenet” a többi szereplő hangján is inszcenálható;
- a 30. jelenet felsorolt képeiből csak annyit és azokat kell használni, amelyek kiadják a jelenet idejét, „húsát”, valóságosságát, drámai tétjét;
- egyes jelenetek improvizációk nyomán is megszülethetnek, mint például az 1., amely egyébiránt elképzelhető úgy is, hogy nem a kései *Lázár feltámasztását*, hanem Caravaggio más festményét tekintjük kiindulópontnak (az ugyancsak kései, nem kevésbé iszonyatos *Keresztelő Szent János lefejezését* például);
- a 17. jelenetben a Baglionét alakító színész is játszhat stb.

Andrew Graham-Dixon, akinek a kutatásaira, mások mellett, támaszkodtunk, azt feltételezi, hogy Caravaggióra nagy hatással lehettek Loyolai Szent Ignác lelki-gyakorlatai, azok az előírások, amelyek „a színhely kialakítására” irányulnak, az első gyakorlat szerinti elmélkedés előírásai például „a három lelki képességgel az első, második és harmadik bűnről”. (Megjegyezzük, hogy Szent Ignác lelki-gyakorlatos könyve századokkal előzi meg a mai, Sztanyiszlavszkij és Grotowski utáni színházi próba leírását, következésképpen a próbafolyamat kézikönyveként is olvashatjuk, különösebb erőfeszítés nélkül.) A nyitott dramaturgia elemének szánjuk

Caravaggio fölvetett és hangszóróból fölhangzó hangját is: egy másik idő megjelenítésének a lehetőségét látjuk benne, valamint a műtermi akciók, jelenet-beállítások verbális-akusztikai „kíséretéül” is szolgálhatnak.

Semmi esetre sem a szerzői intenciók hangsúlyozása kedvéért, hanem az írói pozíció jobb megértéséért mondjuk el, hogy a darab megírásakor hét színészre (három nő, négy férfi), valamint folyamatosan történő szerepváltásokra gondoltunk. A szerepváltások mintegy Caravaggio műtermében zajlanak, a szemünk előtt, ily módon hangsúlyozva a caravaggiói „testek laboratóriuma” jelleget, ami sokkal inkább az akkor és ott megtörténő eseményekre irányítja a figyelmet, semmint Caravaggio élettörténete, illetve egészen pontosan halála dramatikus eszközökkel történő rekonstruálására. Lehetséges szerepösszevonások: Cecco – Alfonso Tomassino – Angyal; Lena – Lucia Aratori – Angyal; Fillide – VIII. Kelemen – Angyal; Giuditta – Prudenzia Bruni – Angyal; Del Monte – Orazio Gentileschi – Fermo Merisi; Onorio Longhi – Giovanni Baglione – Ranuccio Tomassoni – Angyal. Egyedül a Caravaggio szerepét játszó színész nem játszik más szerepeket. Meggyőződésünk, hogy az „egy szerep – egy színész” előadásváltozat darabjaira hull szét a néző tudatában és a testek laboratóriumát mintegy felszámolja. Cecco szövegének az írásmódja azt kívánja sugallni, hogy Cecco, aki Léna mellett Caravaggio lelkének mása, valamiféle beszédhibával küzd. Ennek nem kell hangsúlyosnak lennie, annyira semmiképpen, hogy a jelenetek ritmusát megtörje, lelassítsa.

A darabot három részre tagoltuk, az előadást szünettel való megszakítását nem ajánljuk. Szöveggönyvünk alapjául sok, rendkívül izgalmas és inspiráló beszélgetés szolgál, amelyet Robert Woodruffal folytattam Kolozsváron és New Yorkban. Amikor meg a személyes találkozás nem volt lehetséges számunkra, a világháló tette folyamatossá a szövváltásainkat. Ezek nélkül a darab nem jöhetett volna létre.

SZEREPLŐK

CARAVAGGIO, Michelangelo Merisi da Caravaggio, festő

CARAVAGGIO HANGJA

CECCO, Francesco Boneri, barát, famulus, mindenek

LENA ANTOGNETTI, prosti, modell

FILLIDE MELANDRONI, prosti, modell

GIUDITTA, prosti, modell

FRANCESCO DEL MONTE, bíboros

GIOVANNI BAGLIONE, festő, az Accademia di San Luca tagja

ONORIO LONGHI, építész, Caravaggio barátja

ORAZIO GENTILESCHI, festő, Caravaggio barátja

FERMO MERISI, Caravaggio apja

LUCIA ARATORI, Caravaggio anyja

RANUCCIO TOMASSONI, strici

VII. KELEMEN PÁPA

ALFONSO TOVASSINO, vizsgálóbíró

FEKETE SZÁRNYÚ ANGYALOK, Lena, Fillide, Giuditta, Cecco stb. játsszák, igény szerint

PRUDENZIA BRUNI HOLTTESTE, egykori prosti

ELSŐ RÉSZ: REMÉNY NÉLKÜL, FÉLELEM NÉLKÜL

1.

Improvizáció.

CECCO: A festééékek elkészüüültek, Caravaaaggio. Mindeeenki iitt van, Giuuuditta, Léééna... Léééna miindig itt vaaan... Filliide, Onoorio...

ONORIO LONGHI/CECCO: Loooooonghi...

ONORIO LONGHI: Gratulálok, Cecco...!

CECCO: Nem sértődik meg, soha nem. Kööözönöööm, Onooriio! Oraaazio Gentileschi... Kezdheetjüüük.

CARAVAGGIO: Olvasd, innen. Nem te, Orazio. Cecco...

ORAZIO GENTILESCHI: Haladjunk, arra gondoltam.

CARAVAGGIO: Hova haladjunk, Gentileschi? Ha tudnám, hogy hova...! Hülye vagy?

CECCO: Voolt pedig egy beeteg ember, Lááázár, Betániiaából, Máriiáának és testvééérének, Mááártának a falujából. Máriia volt az, aki megkeente az Urat kenettel, és megtöörölte a lááábát a hajááával: az ő testvééére, Lázáár volt a beeteg...

CARAVAGGIO *szerepet oszt*: Mária – Léna! Márta – Fillide! Folytasd!

ORAZIO GENTILESCHI: Lázár?

CARAVAGGIO: Folytasd, Cecco!

CECCO: A nőőővérei megüzeenték Jézuusnak: „Uram, ííme, akit szereetsz, beteeg.”

A jelenet átúszik a képbe, Caravaggio nem figyel, csak a fényekkel babrál. A szereplők beállnak a Lázár feltámasztása képbe, és úgy mondják tovább a szöveget. Mária és Márta jelmezeket vesznek magukra, a sírásók félmeztelenre vetkőznek stb.

LENA/MÁRIA: Uram, akit szeretsz, beteg.

CARAVAGGIO *súgva*: Giuditta – Lázár!

GIUDITTA: Én...?!

CARAVAGGIO: Mozdulj már...!

GIUDITTA: Jól van, jól van, nyugi... *Kilép a ruhájából, a dereka köré tekeri, Krisztusra emlékeztető módon, lefekszik eléjük és vár.*

CARAVAGGIO *a szereposztás folytatása*: Orazio – Jézus. Cecco – Tamás. Onorio – János.

ORAZIO GENTILESCHI/JÉZUS: Ez a betegség nem halálos.

FILLIDE/MÁRTA: Pestis...! Nem halálos, az aztán nem...?! Már meg is halt... Tudod, mit, nem kell jönnöd, temetni mi is tudunk.

LENA/MÁRIA: Uram, akit szeretsz, meghalt.

ORAZIO GENTILESCHI/JÉZUS: Most kaptam a hírt, hogy Lázár, a mi barátunk elaludt, elmegyek, hogy felébresszem.

ONORIO LONGHI/EGYIK TANÍTVÁNY: Ha elaludt, meggyógyul. És, hipp-hopp, felébred... *Röbög, mint a saját, rossz poénokon szokás, a többiek lepisszegik.*

CARAVAGGIO *súgva*: Jó, nagyon jó, hagyjátok, tovább...

ONORIO LONGHI/EGYIK TANÍTVÁNY: Nem megyek sehova... A múltkor éppen ott akartak megkövezni téged...

ORAZIO GENTILESCHI/JÉZUS: Lázár meghalt... Örülök, hogy nem voltam ott... Induljunk.
 CECCO/TAMÁS: Meeenjünk mi is, hogy velee együütt öööljenek meg miinket is!
 ONORIO LONGHI/EGYIK TANÍTVÁNY: Igazad van, menjünk mi is, legyen vége ennek az egésznek.
 FILLIDE/MÁRTA: Ha itt lettél volna, nem halt volna meg a testvérem. Meggyógyítod a vakokat meg a süketeket, de csak azért, hogy sokkal nehezebb legyen nekik meghalni.
 ORAZIO GENTILESCHI/JÉZUS: Márta, feltámad a testvéred.
 FILLIDE/MÁRTA: Majd... Majd valamikor, biztosan... Hagyd, ne fáraszd, már eltemetjük... Menj és mondj róla valami szépet, utána jöhet a halotti tor. Megyek, hívom Máriát.
 LENA/MÁRTA: Elkéstél, elkéstél, elkéstél, elkéstél, elkéstél...!
 ORAZIO GENTILESCHI/JÉZUS: Menjünk a sírhoz, Mária. Hantoljátok ki.
 FILLIDE/MÁRTA: De hát már oszlásnak indult... Már negyednapos...
 CECCO/TAMÁS: Megőőőültél? Tuuudod te egyáááltalán, mi az, hogy *riigor mortuus*?
 ONORIO LONGHI/EGYIK TANÍTVÁNY: Hullafoltok. Rothadás. Oszlás. Az ember: elrothad. Hogy porrá lesz, az még hagyján, de milyen sokáig rothad...?! Amíg elfújja a szél.
 CARAVAGGIO: Elég, nagyon jó...! És most emeljétek fel... Lassan, úgy, úgy, elég. *Beállítja Giudittát mint Lázárt, a karjait, a fejét, elrendezi Lénát és Fillidét.* Jó, így jó. És most!
 ORAZIO GENTILESCHI/JÉZUS: Ébresztő, Lázár!
 CARAVAGGIO *bosszan nézi a képet, majd örülten befesti az előtte álló testeket.* Nem jó, rettenetesen szar, borzalmas...! Amatőrök...! Még egyszer, Orazio!
 ORAZIO GENTILESCHI/JÉZUS: Jó, nyugi... *Hosszú csend.* Ébresztő, Lázár!
 CARAVAGGIO: Sötét! Egy..., kettő..., három... És most a fény, egy, csak egy, mindig csak egy keskeny fény, még, még, még, még, még, még... *Beáll a kép szerinti saját helyére, Jézusra néz, bosszan.* Ennyi. Mehetek, elég volt mára.

2.

CARAVAGGIO: Michelangelo Merisi, Caravaggióban születtem, de lehet, hogy nem ott, mindegy, megszülettem és erre nincs bocsánat, meg fogok bűnhődni érte, Caravaggio, Lombardia tartomány, Bergamo megye, megye?, mindegy!, apám Fermo Merisi építómester, volt, apám a volt, ő nekem a mindigvolt, a múltidő, a múltidő kék, egészen pontosan égszínkék, ebben a színben Isten lakik, a múltidőben, én viszont festő lettem, gyermekkoromban többször megerőszakoltak, normális gyermekkorom volt, mindenkit többször megerőszakolnak gyermekkorában, főként azokat, akiknek normális gyermekkoruk volt, csak egészen kivételes esetben nem erőszakolnak meg valakit a gyermekkorában, a gyermekkor erre van kitalálva, hogy megerőszakoljanak, azt mondták például, hogy van lélek, hogy az embernek van lelke, de nem, nincs, nekem legalábbis soha nem tudták bebizonyítani, nem azt állítom, hogy lélek egyáltalán nem létezik, a lónak például biztosan van lelke, láttam lovat, akin megragyogott Isten fényének dicsőssége, hanem hogy a lélek létét mindig valahogy be kell bizonyítani, a lélek nem az, ami van, hanem ami bizonyításra szorul, van, aztán meg hirtelen nincs, sokáig semmi, semmi léleknyom,

„Isten belénk oltott fénye”, Aquinói Szent Tamás, na igen, ez az, amit nem találtam meg, az apám például a pince kövén feküdt, elvitte a pestis, az apámat meg a nagyapámat meg a nagyanyámat meg a nagybátyámat, nem érdekes, maradjunk az apámnál, feküdt előttem az apám, fejénél egy szál gyertya, és akkor eldöntöttem, megkeresem Isten belénk oltott fényét, nem, nem a túlvilági létben kételkedtem, abban sohasem, én az evilági létben nem hittem, „három dolog szükséges az ember számára az üdvösséghez: a hinnivalók ismerete (*sciencia credendorum*), a kívánnivalók ismerete (*sciencia desiderandorum*) és a tennivalók ismerete (*scientia operandorum*)”, Aquinói Szent Tamás, a római Hittudományi Intézet megalapítója, szerettem Tamást, úgy általában, meg is festettem, de nem az aquinóit, hanem a kételkedő Szent Tamás apostolt, a Kételkedéstudományi Intézet megalapítóját, az aquinóit is szerettem, nagyon szerettem az aquinóit is, az angyali doktort, olyan kövér volt, hogy amikor meghalt, le kellett bontani a ciszterci kolostort Fossa Nuova-ban, hogy ki lehessen hozni az angyali holttestet a cellából, angyali holttest, na hát ez az, amiben végképp nem hiszek, Michelangelo Merisi da Caravaggio, festő, én, az egész életemet arra tettem fel, hogy bebizonyítsam a lélek létezését, nem a lélek halhatatlanságát, de hogy, ha ugyanis létezik, akkor nyilvánvalóan halhatatlan, ha pedig nincs, akkor sem nem halandó, sem nem halhatatlan, világos, feküdt az apám a hideg kövön, meztelenül, mint egy halott Krisztus...

ELSŐ ANGYAL *olvas*: „Ha a kisagy boncolásához fogunk, óvatosan fölemeljük a kisagyat, becsúsztatjuk, nota bene, a bal kezünket a kisagy féltékéje alá, és kicsit félredöntjük, hogy a kéreg ezután következő átmetszésekor meg ne sértsük az úgynevezett fossa rhomboideát vagy a lamina quadrigeminát...”

MÁSODIK ANGYAL: Úgy fogjuk a kést, mint az ecsetet, vigyázva, az egész testtünkkel követve a mozgást, nem csak a karunkkal... Az egész test, Michele...! Figyelem, eltökéltség, kíméletlenség: ez a három együtt, másként nem lehet...

HARMADIK ANGYAL *olvas*: „A kisagyféltéke szélén, ahol a legnagyobb a kerülete, ahol egy fehér velősugár a legtovább ér, egész a felszínig, bemetszést végzünk, és áttekintjük a kisagy anyagát, mindenekelőtt a nucleus dentatus cerebellit, ugyanezt elvégezzük a másik oldalon is, akkor összehajtjuk az agyat és megfordítjuk, úgy hogy alapja és a medulla oblongata forduljon a boncoló felé, most bemegyünk a kisagy alá, amelyet megtámasztunk és átmetszünk a crus cerebrit...”

CARAVAGGIO: Nem itt van... Rossz nyomon vagyok...

3.

FERMO MERISI: Michele! Fiam...!

CARAVAGGIO: Ne mozogj, mit moco-rogsz...?! Nem látod, hogy dolgozom?

FERMO MERISI: Csak azt akarom mondani...

CARAVAGGIO: ...hogy a lélek halhatatlan. Azt könnyű mondani. Ne akarj te mondani semmit...! Egy szót se!

FERMO MERISI: Nem, nem azt, de hogy. Inkább kérdezni akarok valamit... Kérdezhetek?

CARAVAGGIO: Jó, akkor kérdezz, de rövidet...

FERMO MERISI: Meghaltam?

CARAVAGGIO: Elvitt a pestis.

FERMO MERISI: És? Meghaltam?

CARAVAGGIO: Hát ez az: nem tudom... Ennek akarok utánajárni én is, ha nem szólnál folyton közbe... Ha mondjuk megtennéd a kedvemért, és nem ficáncolnál... Inkább segíts! Tessék, olvasd te, innen...

FERMO MERISI: Jó, rendben. „A boncnok mindig a hulla jobboldalára lép, jobboldal, úgy, a hulla feje fatuskóra helyezendő, hogy a nyakon a bőr jól megfeszüljön, a felső nyaktájékon...”¹ Nem az, a felső...!

CARAVAGGIO: Bocs, persze. A tuskó... Honnan a fenéből vegyek egy tuskót?

FERMO MERISI: Az jó... Úgy, tökéletes. „A porckést marokra fogjuk...” Marokra...

CARAVAGGIO: Marokra...? Várj csak...

FERMO MERISI: Úgy... „A porckést tehát marokra fogjuk és a prominentia laryngeától a szeméremcsontig végezzük el a főmetszést...” Na most figyelj, itt kell lennie.

CARAVAGGIO: Minek?

FERMO MERISI: Hát a léleknek, fiú! Nem azt keresed...?

CARAVAGGIO: De, de...

FERMO MERISI: Nos?

CARAVAGGIO: Ez a tüdő, nem a lélek...

FERMO MERISI: Pedig valahol ott kell lennie.

CARAVAGGIO: Uramatyám, ezek a tüdőlebenyek: mint két sötét szárny...! Ez igazán szép! Ott rejtőznek a szárnyak a testben...! Hát ezt nem gondoltam volna... Gyönyörű...

FERMO MERISI: Na látod...! Valahol ott kell laknia a léleknek is. Michele...

CARAVAGGIO: Mi az már megint?

FERMO MERISI: A többiek mit mondanak rólam?

CARAVAGGIO: Beszélj csak...! Mondj még valamit... Bármit... Beszélj már...!

FERMO MERISI *hadar*: „Nem tudtam, hogy lélek az Isten, következőleg nincsenek tagjai, nincsen hossza és szélessége, nincs tömege, mert a tömeg okvetlenül kisebb bármelyik részében, mint egészében. Tehát ha felteszem is, hogy végtelen, kisebb lenne a bizonyos térrel meghatározott rész, mint a végtelen egész, következőleg nem tud a maga egészében mindenütt egészen ott lenni, ahol van. A lélek pedig ilyen, s Isten is ilyen...”

CARAVAGGIO: Tovább...! Mondjad már...!

FERMO MERISI *énekel*: Igaz az, amit látunk. Igaz az, amit látunk. Igaz az, amit látunk. Igaz az, amit látunk. Aurelius Augustinus. 354. november 13., Thagaste, Numidia – 430. augusztus 28., Hippo Regius.

CARAVAGGIO: Repül a két lebeny, amikor szavak jönnek ki belőle...! Amikor repül, szavak jönnek ki belőle – repül...! Istenem, de szép...! Megvan...! Hát megvan...! Az embernek nem kell repülnie, mert beszél, és akkor repül, amikor kimondja a szavakat...! Gyönyörű...! Erre még Leonardo da Vinci se jött rá.

FERMO MERISI: Michele...

CARAVAGGIO: Végeztem, mennem kell.

FERMO MERISI: A kérdés, Michele...

CARAVAGGIO: Nos?

FERMO MERISI: A többiek mit mondanak?

CARAVAGGIO: Többiek...! Kit érdekel?! Szarok a többiekre!

FERMO MERISI: Semmi rothadt beszéd ki ne jöjjön a szádból!

CARAVAGGIO/FERMO MERISI: Szent Pál...

CARAVAGGIO: Bla... bla... bla...

FERMO MERISI: Mit mondanak a többiek?

CARAVAGGIO: Kiról?

FERMO MERISI: Kiról...! Hát rólam... Erről itt, aki itt fekszik...?

CARAVAGGIO: Hát hogy ez már nem te vagy...

FERMO MERISI: Mi? Mi nem? Mi nem vagyok én?

CARAVAGGIO: Hát ez itt, ez az elhunyt, ez a test, holttest, halott, tetem: nem tudom...

A test, ami földi, ez a testforma semmi, valami ilyesmi... nem tudom...

FERMO MERISI *hangosan kacag*: Nagy félreértés...! Az egész egy nagy félreértés...

CARAVAGGIO: Mi?

FERMO MERISI: Csak ennyit akartam mondani. És most folytasd, amit elkezdted...
Menj, menj már, indulj...

4.

CARAVAGGIO: Michelangelo Merisi, ilyen nevet adni, Michelangelo, majd festőnek adni, engem, akit a festészet sohasem érdekelt, a festészet mellett még a pénz az, ami nem érdekelt sohasem, az a festő meg akit sem a festészet, sem az arany nem érdekelt, az ment volna inkább szerzetesnek vagy angyalimitátornak, és tett volna inkább hallgatási fogadalmat egy életre, sőt még a túlvilági életre is. Nagy félreértés...! Apám, Fermo Merisi akarta így, apám pallér, azaz építőmester, az ellenségei szerint kőműves, sőt még annak is rossz, az ellenségek elfogultak, üzlettársai szerint viszont főépítész, sőt főépítész úr, az üzlettársak elfogultak, vagy egyszerűen csak hazugok, hazugnak persze mindenki hazug, a pestis vitte el, mármint az apámat, a pestis nem elfogult.

5.

LUCIA ARATORI: Michele, kisfiam, gyere ide hozzám.

CARAVAGGIO: Nem megyek. Ne sírj már, nem szeretem, ha sírsz, hagyj abba, anya.

LUCIA ARATORI: De hát nem sírok, Michele, mit beszélsz?

CARAVAGGIO: Kemény az arcod.

LUCIA ARATORI: Michele, nézzél rám. Apádat elvitte a pestis. Ne menj le a pincébe, megígéred?

CARAVAGGIO: Nem.

LUCIA ARATORI: Nem sírsz...?

CARAVAGGIO: Nem.

6.

CARAVAGGIO: Nem igaz, hogy apámat elvitte a pestis, anyám, Lucia Aratori, a büszke Aratori földbirtokos család leszármazottja, ő mondta így, anyám, hogy elvitte, elvitte a pestis, dehogyan vitte el, ott feküdt a pince kövén, csak megölte, kizsorított-

ta belőle a lelket, négy nap se kellett hozzá, vele együtt fojtotta meg nagyapámat és nagyanyámat, meg apám testvérét, nem érdekes, egyiket se vitte el, otthagya őket nekünk, vagyis a testeket, mert azok nem kellettek a pestisnek, mert azok már nem ők, az már csak élettelen anyag, mondta anyám. Anyám. A legszebb asszony, akit valaha láttam. Most is látom őt, mindig látom, őt látom mindig, anyámat. Anyám nem akarta, hogy lássam őket, mármint a holttesteket. Mindhiába. Sötétkék hullák, nagyon egyformák, feküdtek békésen a pince hűvös kövén. Egy szál gyertya fénye. Még sok is. Nagyon szépek voltak, maga a borzalmak borzalma.

ELSŐ ANGYAL: Nem kell hátrahagyni magadból semmit, Michele.

MÁSODIK ANGYAL: El kell tűnni, ne legyen holttest, érted?

ELSŐ ANGYAL: Megsemmisülni, nyom nélkül. Por, homok, semmi...

CARAVAGGIO: De hogy?

MÁSODIK ANGYAL: Valahogy... Majd megtalálsz...

CARAVAGGIO: A kék szín a halál színe, ki kell irtani – még hogy az égkék, nagy félreértés...! Égszínkék – de hiszen mindenki magvakult! Ülnek a nagy, világnyi sötétségben és képzelődnek. Égszínkék? Na nem... A pestis: kék.

7.

LUCIA ARATORI: Órizkedj a patkánybolhától, az mindennek az oka.

CARAVAGGIO: Nem a pestis?

LUCIA ARATORI: Dehogy a pestis. Attól te ne félj. A pestis nem jön és megy, az mindig is velünk van. Nagy félreértés.

CARAVAGGIO: Caravaggio város legnevezetesebb évfordulóján, május 26-án, Anyám megjelent nekem a Madonna képében és üzenetet hozott. Eltitkoltam az apám elől, mert azon a helyen, ahol a Madonna megjelent, Anyám a Madonna képében, a Madonna Anyám képében bizony nem fakadt bővizű forrás, kristálytisza, friss vízzel, mint száz éve, amikor Giannette de' Vacchi, ez az álmodozó caravaggiói lány, a legszebb ember, aki valaha élt a földön, a Szűzanyát látta megjelenni. Anyámat láthatta ő is, biztosan. Akkor bezzeg fakadt forrás. Ráadásul a sziklából. Santa Maria del Fonte. Nekem semmi nem fakadt, pestis fakadt. Patkánybolhát sohasem láttam, de a patkányokat mindig is szerettem, a pestis dolgában nem rájuk gyanakodtam, hanem Caravaggio urára, Francesco Sforzára, aki apám szerint nagy patkány, de sok pénze van, és ezért tisztelnünk kell... Ha profilból nézed a vándorpatkányt vagy a házi patkányt, azt látod, hogy mindig mosolyog. Francesco Sforza mindig mosolygott.

8.

Caravaggio a Győzelmes Ámort festi, Cecco modellt ül, közben hangosan olvas.

CECCO: Kiii vooonnáá kétsééégbe, hogy a szereelem nyomooon köööveti a káááoszt, és megelőőőzi a vilááágot, valamiint valameeenyi iistent.

CARAVAGGIO: Tovább.

CECCO: Hááárom vilááág vaaan, s megfelelőőőkéeéppen hááárom káááosz. Valaaa-mennyiiiben a szereelem a káááosz kíísérőője: megelőőzi a vilááágot, felszerkeenti az alvóóót, beragyooogja a sötééétet, megeleeeveniííti a holtaaakat, formááálja a formááátlant, tökéééletesííti a tökéééletlent.

CARAVAGGIO: Ennyi?

CECCO: Nem, mééég van.

CARAVAGGIO: Akkor olvasd tovább.

CECCO: A férfi sajááátja az adááás, a nőééé a befogadááás. A Napooót, mint amely fééényét soha nem fogadjaa, de mindenkiiinek nyúúújtja, férfiinak mondjuk; a Hoooldat, ameeely a naptól befogaaadott fééényt az elemeeeknek adja, tehááát ad is és kap iis, kettőőös neműűűnek. A Föööldet, mely mindeniktőől kap, de semmiiinek nem ad, nőőőnek nevezzük. *Kilép az olvasásból.* Aakkor miiindenki kettőőös neműűű, neem?

CARAVAGGIO: Mindenki...? Folytasd.

CECCO: A szereelmet a hasonlóóság szüli. Ha én hozzááád hasonlíítok, szükségkéééppen te is hasonlíítasz reááám. Ugyanaaz a hasonlóóság, mely engeem arra kééésztet, hogy téééged szereesselek, téééged is kényszeríít engem szereetnii.

CARAVAGGIO: Ezt még egyszer.

CECCO: Hooonnan?

CARAVAGGIO: Az ugyanaztól.

CECCO: Meheet?

CARAVAGGIO: Igen.

CECCO: Ugyanaaz a hasonlóóság, amely engeem arra kééésztet, hogy téééged szereesselek, téééged iis kényszeríít engem szereetni. A szereelmes önnön ééénjét bensejéééből eltááávolítja, és ááátadja annak, akiit szereet. Az pediig gondjááát viselii mint sajááát tulajdoonnak, hiiisz mindenkii szereeti, ami az ööövé. Azok szeretiik egymááást, akiiknek az életééét ugyanaz vagy rokon dééémon irányíítja.

CARAVAGGIO: Démon: ezt mondja?

CECCO: Rokoon dééémon.

CARAVAGGIO: Fooolytasd.

CECCO: Nyilváánvaló, hogy a kölcsönöös szereleemben nagyon iis jogos a booszszerűú: a gyiilkost halááállal kell büntetni. Szerelmééében mindegyiik fööláldozza tulaaajdon életééét, s viszontszereetve tulaaajdon életééével adja viissza a másikééét. Ezééért niincs jogaaa, hogy ne szereessen...

CARAVAGGIO: Nincs joga?

CECCO: Ezééért niincs jogaaa, hooogy ne szereessen az, akit szereetnek. Ha pediig valakii nem szeretii viszoont azt, aki őőőt szeretii, az vééétkes legyen gyiilkossááág búúúnében.

CARAVAGGIO: Megvagyok.

CECCO *a képet nézi*: Kitőőől tanultááál festenii, Micheeele?

CARAVAGGIO: Senkitől. Mindig is tudtam.

CECCO: Ez az irat az apááádtóól vagy az anyááádtól maradt?

CARAVAGGIO: Nem emlékszem, hogy apám valaha is szerette volna az anyámat.

CECCO: Peeeedig biiiztosan.

CARAVAGGIO: Tudnom kellene, de nem tudom.

CECCO: Ezt is szétváágjuk?

CARAVAGGIO: Szét. Gyere. És most! *Cafatokra vágják a vásznat.*

9.

CARAVAGGIO: Michelangelo Merisi, Caravaggióban születtem, Lombardia tartomány, Caravaggio, az északi szélesség 25 fok 29 perc 52 másodperc és a keleti hosszúság 9 fok 38 perc 35 másodpercnél található. Nincs tengerpartja, el kellett jönni. Ha nincs tenger, menni kell. Összeszedni mindent, és többé vissza nem térni. Nem emlékszem az első szerelemre. Nem is volt első szerelem. Amor vincit omnia. A szerelem mindent legyőz. Francokat győz le a szerelem mindent.

Már a kezdet kezdetén előre láttam a katasztrófát, megakadályozni azonban nem tudtam, és a katasztrófa valójában jóval hamarabb bekövetkezett, mintsem felismerhettem volna. Nem a pestis, nem arról beszélek.

A pestist Carlo püspök győzte le, Milánóban. Carlo püspök pontosan ismerte a pestis legyőzésének a módját. Meztelenre vetkőzött, darócköpenyt öltött magára, és hajadonfőt, meztelen lábbal, vállán egy hatalmas fakeresztel a Dóm kapujától a Sant'Ambroggio bazilikáig vonult, ahol a szószék helyén egy ősrégi római szarkofág áll. Legelől meztelen szerzetesek ostorozták magukat, a meztelen, száraz szerzetesestek után a ministránsfiúk, a halál kis angyalainak a fekete-fehér serege következett a füstölőkkel, majd Carlo püspök, végül, biztonságos távolságban, nagy tömeg, egész Milánó. Vonulás, csend, ostorok csattanása a meztelen hátakon. Carlo püspök bőségesen vérző, sárfoltos lábai. Valódi vér. Valódi csend. Amikor odaért, az elgyötört püspök fölment a Sant'Ambroggio bazilika szószékére és azt mondta, a pestis a ti szívetekben lakik, onnan tör elő alattomban. De most én kiűzöm a pestist a szívetekből és idehelyezem ebbe a szarkofágba, hogy többet ne jöjjön elő. Így győzte le Carlo püspök a kék pestist.

Egy meztelen püspök: megnyugtató látvány. Nekem mindenestre felért egy istenbizonyítékkal.

10.

LUCIA ARATORI: Hova mész azzal az ásóval, Michele?

CARAVAGGIO: A temetőbe.

LUCIA ARATORI: A temetőbe...?! Megőrültél?

CARAVAGGIO: Carlo püspök legyőzte a kék pestist. Visszahozom az apámat.

LUCIA ARATORI: Gyere, Michele, gyere, ölelj át és sírd ki magad végre...!

CARAVAGGIO: Mégsem győzte le?

LUCIA ARATORI: De, legyőzte. Egy ideig biztosan.

CARAVAGGIO: Hagyj! Kemény az arcod...

LUCIA ARATORI: A te arcod is kemény, fiú.

(folytatjuk)

JEGYZETEK

1. A boncolást leíró mondatokat Thomas Bernhard *A tudatlan és az őrült* című darabjából idézzük Györfly Milós fordításában.
2. Augustinus.
3. Az angyalok szerepében itt Giudittát és Fillidét látjuk. A Lenát alakító színész nő az anyát játssza.
4. A jelenet Marsilio Ficino *A szerelemtől, avagy Magyarázat Platón A lakoma című művéhez* mondataira épül. In: Vajda Mihály (szerk.): *Reneszánsz etikai antológia*, Gondolat, Budapest, 1984, 191–212. Kardos Tiborné fordítása.

